

LAUSUNTO

Helsinki 24.9.2021

ULKOMINISTERIÖ

YK- ja yleisten globaaliasioiden yksikkö, Poliittinen osasto

Asia: kirjallinen kontribuutio kansalaisyhteiskunnan kuulemistilaisuuteen Suomen tavoitteista ja painopisteistä YK:n yleiskokouksen 76. Istuntokaudella.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 233 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä 76 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Kirsi Marttinen, kirsi.marttinen@soste.fi, 050 531 4244

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kiittää mahdollisuudesta osallistua Ulkoministeriön kansalaisjärjestökuulemiseen ja lähettää kirjallisesti kommenttejamme koskien YK:n 76. istuntokautta.

YK:n yleiskokouksen 76. istuntokaudella Suomen tulee

asettaa päätöksenteon lähtökohdaksi kestävän kehityksen tavoitteet

Suomen päätöksenteon lähtökohtana tulee olla kestävän kehityksen tavoitteet, jotka tarjoavat hyvän kehikon kestävyuden edistämiseen niin ekologisesti, taloudellisesti kuin sosiaalisestikin. Vaikka jo toista vuotta jatkunut koronaviruspandemia haittaa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista, on juuri nyt erityisen suuri tarve edistää kestävyystavoitteita globaalisti määrätietoisilla toimilla.

Suomen tuleekin toiminnassaan painottaa pahinten pandemiasta kärsineiden heikommassa asemassa olevien ihmisten tilanteen helpottamisen tarvetta ja sitä, että talouden käynnistämisessä tulee panostaa ekologiseen jälleenrakennukseen entisiin ympäristölle haitallisiin käytäntöihin palaamisen sijaan. Kestävällä jälleenrakennuksella voidaan erityisesti tasoittaa tilannetta, jossa länsimaat Suomi mukaan lukien eivät ole saavuttaneet Agenda 2030 -toimintaohjelmassa määriteltyjä ilmastotavoitteita.

torjua ilmastonmuutosta sekä vahvistaa luonnon monimuotoisuutta

Suomen tulee korostaa tulevalle istuntokaudella ripeiden ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumistoimen kiireellisyyttä sekä kiinnittää huomiota laajasti myös ilmastonmuutoksen seurauksiin varautumiseen. Ilmastonmuutos uhkaa ympäristön ohella myös ihmisen hyvinvointia ja terveyttä lisäämällä terveyshaittoja, kustannuksia, eriarvoisuuden kasvua ja uhkaamalla yhteiskuntien vakautta.

Maailmanlaajuisesti pelissä on vuosikymmenten kansanterveyden edistämiseksi tehty työ ja YK:n luonnonkatastrofien lisääntymistä tarkastelleen raportin mukaan myös miljoonien ihmisten elinkelpoiset olosuhteet. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat riskit ja seuraukset ovat maailmanlaajuisia ja siksi niiden torjuminen vaatii vahvaa globaalia yhteistyötä. On tärkeää, että Glasgowssa pidettävässä COP26 ilmastokokouksessa edetään riittävästi Pariisin ilmastopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ilmastonmuutoksen ohella huomiota tulee kiinnittää myös luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Lajien katoaminen ja elonkirjon köyhtyminen uhkaa ekosysteemejä ympäri maailmaa, ja tämä kehitys aiheuttaa riskejä myös ihmisen terveydelle. Kansainvälisen luontopaneeli IPBESin ja hallitustenvälinen ilmastopaneeli IPCC ovat korostaneet ilmastonmuutoksen ja luontokadon yhteyttä, ja näitä uhkia tulisikin pyrkiä torjumaan yhdessä, jotta ekologista kestävyyttä voidaan edistää kattavasti ja tehokkaasti.

edistää ”ketään ei jätetä” ajattelua maailmanlaajuisesti

Koronapandemia on osunut kovimmin jo ennestään heikossa asemassa oleviin ihmisiin. Köyhyys ja eriarvoisuus ovat kasvaneet. Kriisin vaikutukset iskevät pahimmin köyhimpien maiden köyhimpiin asukkaisiin. Tyttöjen ja naisten asema on erityisen vaikea. Koronapandemia on merkinnyt takaiskua vuosikymmenien aikana saavutetulle edistykselle lapsiköyhyyden ja puutteen vähentämisessä. Nämä ovat globaaleja ongelmia, mutta haasteita myös Suomessa.

Esimerkiksi riittävän ruoan saanti on uhattuna. Suomessakin ruoka-avun tarve kasvoi koronaepidemian myötä. Maailmanlaajuisesti Suomen tulee panostaa enemmän ruokajärjestelmien kehittämiseen kehityspolitiikassaan ja edistää näin globaalia ruokaturvaa.

Eriarvoisuuden kasvu haastaa erityisesti sosiaalisesti kestävänsä kehityksen, mutta se vaikuttaa vahvasti myös muihin kestävänsä kehityksen osa-alueisiin. Köyhyyttä ja eriarvoisuutta tulee vähentää johdonmukaisuudella, jonka tulee ohjata Suomen kansallista päätöksentekoa sekä kannanottoja YK:ssa. Suomen tulee osallistua eriarvoisuutta vähentävien talous- ja sosiaaliturvajärjestelmien rakentamiseen ja vahvistamiseen. Suomen tulee myös tukea kehitysyhteistyöllä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia; ohjata vähintään 0,2 prosenttia BKT:sta kaikkein köyhimmille maille. Humanitaarisen avun määrää tulee nostaa. Kauppapoliittisia päätöksiä tehdessä on arvioitava niiden vaikutus köyhimpien ihmisten elämään. Suomen tulee vahvistaa kauppa-, vero- ja kehityspolitiikalla monenkeskisten järjestelmien oikeudenmukaisuutta.

edistää hyvinvointitalousajattelua globaalisti

Hyvinvointitalousajattelussa toiminnan päämäärä on ihmisten hyvinvoinnin tukeminen ja hyvän edellytysten vahvistaminen sekä turvaaminen. Nämä ovat tavoitteita, joiden toteutumista voivat edistää esimerkiksi kestävä talouskasvu, hyvinvointivaltion rakenteet tai demokratian laajentaminen. Hyvinvointitalousajattelussa nämä ovat kuitenkin välineitä, kun kaikkien ihmisten hyvinvointi on päämäärä.

On tärkeää, että Suomi on edelläkävijä hyvinvointitaloudellisen ajattelun levittämisessä ja eteenpäin viemisessä myös maailmanlaajuisesti. Hyvinvointitaloudessa tulee painottaa aiempaa enemmän ekologista kestävyttä ja globaalia vastuuta. Kun puhutaan kaikkien ihmisten hyvinvoinnista, sen täytyy tarkoittaa oikeasti kaikkia asuinpaikaista riippumatta nyt ja tulevaisuudessa. Keskeistä on ymmärtää, että tämän päivän kestävä hyvinvointi ruokkii huomisen kestävänsä hyvinvointia ja siksi hyvinvointiin investoiminen kannattaa.

tukea globaalia terveyden edistämistyötä

Yhteiskunnat eivät menesty ilman hyvinvoivaa väestöä. Hyvinvointi ja terveys vaikuttavat oppimiskykyyn, työ- ja toimintakykyyn sekä mahdollisuuksiin osallistua aktiivisesti yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen toimintaan. Terveys on läpileikkaava teema, jonka edistäminen tukee kaikkien Agenda2030 tavoitteiden toteutumista.

Koronapandemian hoito tulee vaatimaan jatkossakin huomiota, resursseja ja maailmanlaajuisia yhteistyötä. Koska keskinäisriippuvaisessa maailmassa epävarmuudet lisääntyvät, on hyvin todennäköistä, että kohtaamme tulevaisuudessa uusia myös terveysturvallisuuteen liittyviä haasteita. Tarvitaan kykyä ehkäistä ja torjua terveysuhkia, joilla on terveysvaikutuksia maailmanlaajuisesti. Tämä edellyttää laaja-alaista yhteistyötä, joka koskee mm. ihmisten ja eläinten terveyttä, maataloutta, elintarviketurvallisuutta, liikennettä ja logistiikkaa. Tarvitaan mm. ajantasaisia tietoja mahdollisista puutteista kansallisissa valmius- ja torjuntajärjestelmissä.

Globaalisti tarttumattomat sairaudet (NCD) kuten syöpä-, sydän- ja verisuonitaudit, diabetes, keuhkosairaudet ja mielenterveyden häiriöt ovat yhdessä vastuussa lähes 70 prosentista kaikista kuolemista maailmanlaajuisesti. Maailman terveysjärjestö WHO on asettanut tavoitteen, jonka mukaan alle 70-vuotiaiden kuolleisuus yleisiin kansansairauksiin vähenisi järjestön jäsenmaissa 25 prosentilla vuoteen 2025 mennessä. Tarttumattomat sairaudet vaikuttavat yksilöihin, perheisiin ja yhteisöihin ja ne vievät suuren osan terveydenhuollon resursseista. Niiden taustalla on usein samoja syitä kuten tupakointi, ylipaino, vähäinen liikunta ja alkoholi. Niitä voidaan myös ehkäistä samoilla keinoilla. Tarttumattomien tautien ehkäisy ei ole pelkästään yksilön asia tai valinta, vaan väestön terveys ja sen edistäminen edellyttää terveyttä tukevaa yhteiskunta- ja terveystaloutta. Terveyttä tukevia päätöksiä voidaan tehdä mm. verotuksen ja lainsäädännön keinoin. On tärkeää investoida tarttumattomien sairauksien parempaan ennaltaehkäisyyn ja hallintaan, johon kuuluu näiden sairauksien havaitseminen, seulonta ja hoito. Kun sairaudet havaitaan varhaisessa vaiheessa, se vähentää kalliimman hoidon tarvetta sekä inhimillistä kärsimystä.

edistää tasa-arvoista ja saavutettavaa koulutusta

Kestävä kehitys edellyttää ihmisten kykyä ja kiinnostusta seurata yhteiskunnan ja globaalien yhteisöjen kehitystä, osallistua siitä käytävään keskusteluun ja toimia kestävä kehityksen edellytysten mukaisesti omassa lähiympäristössä ja henkilökohtaisessa elämässä. Niitä taitoja opitaan ja kartutetaan perheissä, kouluissa, oppilaitoksissa sekä vapaa-ajalla.

Koronapandemia lisää eriarvoistumista globaalisti myös koulutuksen osalta. Erot koulujen etäopetuksen toteutuksessa ja annettavassa tuessa sekä kotien taustoista johtuvien erojen vaikutukset näkyvät osalla oppilaista pitkään. Niiden tasoittamiseksi ja eriarvoisuuden ehkäisemiseksi on tehtävä pitkäjänteistä työtä ja taattava tarvittavat resurssit. Suomen koulutusjärjestelmän laatu ja saavutettavuus voivat toimia monelle maalle esimerkkinä. Tasa-arvoinen perusopetus on yksi suomalaisen hyvinvointivaltion kulmakivistä.

Inklusiivinen opetus ja eriasteinen tuki on sisällytetty eri kouluasteille tukemaan koulutuspolulla etenemistä.

On tärkeää, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus opetukseen, lähtien perusopetuksesta aina elinikäiseen oppimiseen saakka. Laadukas ja tarpeenmukaista tukea antava opetus edistää koulutuspolulla etenemistä mahdollisimman korkealle. Koulutustason nousulla on myös selkeä yhteys terveyteen, mikä edistää kansojen terveyttä, taloutta ja kestävyystavoitteita.

jatkaa tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistämistä

Tasa-arvo ja naisten oikeudet edistyvät hitaasti, ja viime vuosina niiden suhteen on otettu myös takapakkia, erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveyttä koskevien oikeuksien osalta. Ehkäisy politiikka ja itsemääräämisoikeus omaan kehoon jakavat mielipiteitä, ja naisten oikeutta tehdä omaa elämäänsä tai kehoansa koskevia päätöksiä rajoitetaan merkittävästi. Myös pandemian sosiaaliset, terveydelliset ja taloudelliset vaikutukset ovat osuneet juuri naisiin, mutta pandemian tuomiin haasteisiin vastaamisessa sukupuolinäkökulmia ei ole otettu riittävästi huomioon. Lisääntynyt köyhyys, naisiin kohdistuva väkivalta, hoivataakka, ja vaikeudet ehkäisy tai muun lisääntymisterveydenhuollon palvelujen saamisessa ovat tästä vain muutamia esimerkkejä. On äärimmäisen tärkeää, että Suomi jatkaa tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistämistä maailmanlaajuisesti, ja nais erityisten kysymysten nostamista myös tulevilla YK:n istuntokaudella.

turvata kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet ja -edellytykset

Järjestöjen ja vapaaehtoisten toimijoiden työ on merkittävä voimavara yhteiskunnissa. Niiden hyvinvointia tukeva sekä edistävä toiminta on keskeinen osa hyvinvointitaloutta.

Järjestöjen toimintamahdollisuuksien turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta kansalaisten ääni tulee kuulluksi globaalisti, kansallisesti ja paikallisesti. Valitettavasti pandemian varjolla kansalaisyhteiskunnan toimintatilaa on rajoitettu eri puolilla maailmaa, ja myös itse pandemia on vaikeuttanut kansalais-, ihmisoikeus- ja avustusjärjestöjen toimintaan. Lisäksi useiden järjestöjen ja verkostojen resurssit ovat entisestään vähentyneet. Tämän kehityssuunnan kääntäminen vaatii toimenpiteitä.

Suomen tulee olla aktiivinen, jotta kansainvälisten kansalaisjärjestöjen ja verkostojen vapaa toiminta ja resurssit voidaan turvata, myös poikkeusoloissa ja siirryttäessä takaisin normaalimpia oloja. Suomen on jatkossakin tuettava monimuotoista kansalaisyhteiskuntaa ja huolehdittava siitä, että marginaalissa olevien ryhmien osallistuminen mahdollistuu.